



Илмий – амалий конференция
материаллари

**ИЛМ - ФАН
ВА
ИННОВАЦИЯ**

Қарши

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ҚАРШИ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

ИЛМ-ФАН ВА ИННОВАЦИЯ

**Илмий-амалий конференция
материаллари**

Қарши
“Қарши давлат университети” нашриёти
2017

ЁШЛАРДА ҚАДРИЯТЛИ МУНОСАБАТЛАР ВА УЛАРНИ ҚАРОР ТОШТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ

Таълим-тарбия назарияси ва методикаси

йўналиши магистранти: Оллокулова Ф.

Илмий раҳбар: проф. Шодиев Р

Инсоннинг камолотга етганлик даражаси унинг жамиятда тутган ўрни ва уни қанчалик билгани, ўзини жамиятнинг ажраимас қисми эканлигини қанчалик ҳис этиганлиги билан белгиланади. Шундагина инсон ўзининг кадр-қиммати халқнинг, миллатнинг кадр-қиммати билан нечоғлик боғлиқ эканлигини, жамиятда, юз бераётган воқеаларга дахлдорлигини англайди. Ҳар доим юртнинг эртанги куни, унинг келажаги бўлган ёш авлод таълим-тарбияси энг муҳим ва асосий вазифалардан бири ҳисобланиб келган. Ёшларни ҳар томонлама билимли, замонавий техника-технологиялардан хабардор, чуқур тафаккур эгаси қилиб тарбиялаш нечоғлик муҳим масала саналса, уларни она ватанга муҳаббат, аجدодлар меросига ҳурмат, ўтмиш меросимизни асраб авайлаш, уларни ватанпарварлик, инсонпарварлик, меҳнатсевар, жонкуярлилик руҳида тарбиялаш ҳам ҳамма даврларда шарқ таълим тарбиясида асосий ўрин эгаллаган. Зотан, бугунги кунда униб ўсиб келаётган ёш авлод таълим-тарбиясида қадриятли муносабатларни шакллантира оласак ва уни тарбиямизнинг асосий мақсадига айлантирсак, баркамол авлодни тарбиялашда маълум бир қадам ташлаган бўлар эдик. Шу ўринда савол туғулиши табиий: Қадриятлар ва қадриятли муносабат деганда нимани тушунамиз?

“Қадр (арабча микдор, ўлчов, ўлчов даража). 1. Жамиятда, кишилар ўртасида тутган ўрин, ўзгалар томонидан бўлган ҳурмат, этибор. 2. Ҳаётда тутган ўрин, аҳамият, муҳимлик ҳолати”.

Қадрият - воқеликдаги муайян ҳодисаларнинг умуминсоний, ижтимоий-ахлоқий, маданий, маънавий аҳамиятини

³ „Ўзбек тилининг изоҳли лугати“. А.Мадвалиев умумий таҳрири остида.207-бет

кўрсатиш учун кўлланадиган тушунча. Қадрият табиий ва ижтимоий ҳаётда намоён бўладиган, кишилар қадрлайдиган ва улар учун манфаатли, фойдали, ижобий аҳамиятли табиий, индивидуал ва ижтимоий эҳтиёжни қондиришга хизмат қиладиган, моддий-иқтисодий, маданий-маънавий, мафкуравий ва сиёсий омиллар йиғиндиси ҳисобланади.

Шарқда хусусан ўзбек миллатида бошқа халқ ва элатларда учрамайдиган шундай хусусиятлар мажмуи мавжудки, бугун бутун жаҳон афкор оммаси бу ўзимизга хос ва мос миллий қадриятларимизни эътироф этмоқдалар. Хусусан, Херлер Шарқ Европанинг муаллимидир деб бежизга айтмаган эди. Катталарни ҳурмат қилиш, кичикларга иззатда бўлиш, оила, ота-она ва фарзандлар тўғрисида ғамхўрлик қилиш, миллатидан қатъий назар очик юз ва очик кўнгиллилик, одамларга хайрихоҳлик билан муносабатда бўлиш, меҳмоннавозлик, куюнчаклик, меҳр-оқибатли бўлиш азал азалдан бизнинг қон-қонимизга сингиб кетган шарқона фазилатлардир. Бола дунёга келар экан энг аввало у оилада сўнг таълим-тарбия масканида таҳсил олади, барча ҳаётий билимларни ўзлаштиради. Айни шу даврда хусусан инсон умри давомида оладиган информатсиянинг 70 фоизини эгаллаши И.Каримовнинг “Юксак маънавият-енгилмас куч асарида асосланган: “...инсон умри давомида оладиган барча инфор-матциянинг 70 фоизини 5 ёшгача бўлган даврда олар экан⁴. Ваҳоланки, шу давр қадриятли муносабатлар ўрнатиладиган даврдир. Бунда боланинг теварак атрофдаги кишилари ўзлари астойидил билим бермасаларда аммо уларга ўрناк намуна бўлиб, уларни тарбиялайдилар, хусусан, эрта тонгдан туриб юз кўл ювишимиз, теварак атрофни сарамжон саришта қилиб, ҳовли кўча куйга сувлар сепишимиз, уйкудан уйғонган хар бир оила аъзосига очик юз ва ширин калом билан салом беришимиз, дастурхон бошида катталар келмасидан нонушта қилинмаслиги, чойни сузганда кўлимиз кўксимизда туриб узатишимиз, катталар кўзига тик боқмаслик буларнинг барчаси бирор дастур асосида амалга оширилмайдиган ҳолатдир (ушбу ҳолат

⁴И.Каримов „Юксак маънавият-енгилмас куч“ 53-бет.

бошқа халқларда кам учрайди). Бу катталар намунаси орқали беихтиёр ёш авлодда шаклланади ва у миллат менталитетига хос бўлиб, миллий кадриятларимиздандир. Ёшларнинг турмуш тарзида, руҳиятида, маънавий-ахлоқий кадриятларни шаклланишда, оилани, маҳаллани ва таълим масканини ҳам ўзига хос ўрни бўлиб, унда тарбия мукамал ва тизимли равишда бериб борилади. Энг аввало, фарзанд дунёга келар экан, у тугулган муҳит оила унинг тарбиясида асосий ўринни эгаллайди. Соғлом ва мустаҳкам оила тушунчаси ҳар бир миллатга хос бўлиб, унда соғлом насли, жисмонан бакувват, руҳи, фикри соғлом, иймон эҳтиқоди бутун, билимли, маънавияти юксак, мард ва жасур ватанпарвар, оилапарвар, фарзандлар, бола тарбиясига катта эътибор берадиган авлодни ахлоқий шакллантиришни назарда тутилади. Бунда инсон ўзига тегишли барча инсоний-ижтимоий билимлар билан қуролланади. Энг аввало ўзини, ўзлигини танийди, атрофдаги-ларга нисбатан, дунёга, ҳаётга нисбатан қарашлар тизими шаклланади. Бу албатта бевосита ота-оналар, ва айниқса, оиланинг ёши улуг инсонлари томонидан синдириб шакллантириб борилади. Инсон оилада кадриятли муносабатлар тизимига ilk қадамни кўяр экан, ёши улгайган сари унинг тафаккури, ақл-идроқи, дунёқараш асослари таркиб топиб, мураккаб ижтимоий, индивидуал характер хусусиятлари вужудга кела бошлайди.

Яна бир ҳеч қаерда учрамайдиган маскан борки – маҳалладир. Маҳалла - кадриятлар бешиги. Маҳаллада қарор топган маънавий-руҳий соғлом муҳит жамоат аъзоси бўлган ёшлар тарбиясига катта таъсир кўрсатиб, уларда меҳнатсеварлик, ҳамжихатлилик, ватанпарварлик, инсонийлик, бағрикенглик, масъулиятлилик ва шу кабилардек кадриятли муносабатлар тизимини қарор топтиришга ўзининг ҳиссасини кўшади.

Бу жараёнларни тизимли, ижтимоий - иқтисодий, маънавий - маданий сиёсий-ҳуқуқий билимлар билан биргаликда юксалтириш, баркамол шахсни тарбиялашдек масъулиятли вазифа умумий ўрта таълим мактаби зиммасига юкланади. Бу даврга келиб болага тарбиявий таъсир йўллари бир мунча аниқ ва тизимли равишда бўлиб қолади. Чунки энди болалар кадриятли муносабат мазмунига асосланган фан асослари

билан танишиб борадилар. Болалар аста-секин нима яхши-ю, нима ёмон эканлигини, бунёдкорлик нима-ю, вайронкорлик нима, ижобий ва салбий хислатлар қандай эканлигини, қандай фазилатларга эга бўлиш лозим-у, қандай қусурлардан холи бўлиш лозимлигини англай бошлайдилар. Бунда инсон нафақат фан асослари қолаверса, тарбия асослари билан ҳам қуролланади. Айни тарбия тизимида олинган билимлар қадриятли муносабатларни мустаҳкамлаб такомиллаштиради.

Ёшларимиз ўз халқи, мамлакатининг тарихини, миллий маданий меросини, қадриятларини қадрлаши, ўзига хослигини йўқотмаслиги, умуминсоний, умуммиллий, миллий қадриятларга содиқлик ва уни ҳаётий фаолиятнинг бир қисмига айлантиришлари лозим.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, ёш авлод қадриятли муносабатларни ўрганишлари, ўрнатишлари ва уларни ўзларида шакллантиришлари ҳамда ривожлантиришлари керак, улардан ўз ўрнида фойдалана олишлари ҳам лозим.

Адабиётлар:

1. Юксак маънавият-енгилмас куч. И.А.Каримов. -Т.: Маънавият 2008 й.
2. Умуммиллий қадриятлар ва ёшлар тарбияси тазъим-тарбиянинг муаммоси сифатида. Шодиёв Р.Д, Ҳайтова Й. ҚарДу хабарлари 4(26) 2015 100б.
3. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. А.Мадвалиев умумий таҳрири остида. 207 б.

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINI MA'NAViy BARKAMOL INSON RUHIDA TARBIYALASHDA ERTAKLARNING AHAMIYATI

*Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim kafedrasida
o'qituvchisi: M.Kazakova*

Mustaqil Vatanimizda ta'lim-tarbiya ishlariga alohida e'tobor qaratilgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining IX sessiyasida qabul qilingan «Ta'lim to'g'risida» gi Qonun va

13	<i>Ochilov A., Jovliyev F., Kamolov L.</i>	Silikogel va polietilen asosida qiyin yonuvchi polimer kompozitsion birikma sintezi	44
14	<i>Амиркулов Ж.</i>	Азизиддин Насафий кoмидi инсон рухий олами хақида	47
15	<i>Файзиев З.</i>	Спортчиларни турли мусобақага тайёрлашнинг физиологик жиҳатлари ва психологик воситалари	50
16	<i>Jabborov I.</i>	O'spirinlarning (16-18 yosh) o'z-o'zini anglashi va psixologik xususiyatlari	54
17	<i>Кулатова С.</i>	Психологик хизматнинг назарий асослари	56
18	<i>Абдуназарова Н.</i>	Мактабгача таълим муассасаларида миллий ғояни болалар онгига сингдиришнинг айрим усуллари	59
19	<i>Ражабова Ф.</i>	Оилавий кадриятлар шаклланишининг психологик омиллари	60
20	<i>Olloqulova F., Eshmurodova G.</i>	Qomusiy allomalарimizning ta'lim-tarbiya sohasidagi qarashlari	63
21	<i>Ниезкулов М., Шодиев Р.</i>	Бoшлангич синф ўқувчиларида креатив тафаккурни самарали ривожлантиришнинг педагогик шартлари	67
22	<i>Оллоқулoва Ф., Шодиев Р.</i>	Ёшларда қадриятли муносабатлар ва уларни қарор топтиришнинг ўзига хослиги	71
23	<i>Kazakova M.</i>	Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ma'naviy barkamol inson ruhida tarbiyalashda e'taklarning ahamiyati	74
24	<i>Алмардонова М.</i>	Диққат ва ихтиёрий диққатни таркиб топтиришнинг психологик аспекти	77
25	<i>Ashirova S., Oripova N.</i>	Qadriyatlar va shaxs tafakkurining o'zaro bog'liqligi	80
26	<i>Yuldashev S., Bobomurodov K.</i>	Boshlang'ich sinflarda geometrik elementlarni o'rgatish metodikasi	83
27	<i>Ashirova S., Eshmurodova G.</i>	"Maktabgacha ta'lim" yo'nalishi talabalarini ijtimoiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashning o'ziga xos jihatlari	86
28	<i>Saidov M.</i>	Pedagogik ta'limotlar sarchashmasi va uni o'qitish texnologiyasi	89
29	<i>Usmonova D., Sohibov A.</i>	Umumiy o'rta ta'lim maktablarini axborot va ta'lim texnologiyalari vositasida boshqarishning mazmuni	91